

գրութեան հնարողը կոչուիլ : Փոխանակ առանց տրամաբանական զօդի մը պարզ նկարագրութիւններ ընելու, ջանաց ինքը յամենայնի գտնալ այն բնական ունեւորին վերաբերութիւններն որ կան 'ի մէջ երկրի և անոր բնակչացը . աղբիւր առնելով իրեն այն ամէն տեղեկութիւններն որ պատմութիւնն ու բնական գիտութիւնք կը մատուցանեն, այն պիտի հետեւութիւններ հանեց՝ որոնք այսօրուան օրս աշխարհագրութիւնը տեսակ մը երկրիս բնախօսութիւնն ըրած են : (Ի) Է որ այսպիսի յարգի կեանք մը դեռ քանի մը տարուան համար ալ երկրնցած ըլլար հանդերձ մտաւորական ուժով, անտարակոյս առաւել ևս յառաջագիմած կ'ըլլար աշխարհագրական գիտութիւնը :

ԾԱՂԿԱՔԱՂ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ

Ասիական ափունք վաւորի :

Նուրաբն Միսիական չէ ձեռակերտ մարդոյ, բնութեան անդ արարեալ զամենայն : (Է) Է անդ Պէօյէ-ի Գէրէ և ոչ (Ի) Կարապէտ, ոչ ապարանք դեսպանաց, և ոչ քաղաքք Հայոց կամ Փրանկաց . անդ լերինք միայն, պարանոցք որ անջատեն զնոսա, հովիտք փոքունք 'ի գորգ կանաչագեղ յարմատս քարաժեռիցն պարզեալք, վտակք որ սողին, հեղեղատք որ 'ի փրփուրս իւրեանց սպիտակացուցանեն զնոսա, անտառք որ զկողից նոցա կախին և սողոսկին 'ի հոսանսն, որ իջանեն մինչ յեզերս անթիւ խորշից ծովափանն . սաղարթուց և դաւարեաց անդ զարմազան ձև և երանդ, զոր և զրիչ նկարչի չգիտէ ճարտարել . տնակք աստ անդ ցիր տաճիկ նաւաստեաց կամ այգորդաց սփռեալք ընդ ափնն զիրերօք բացագոյն, կամ 'ի սարահարթս ամբարձեալ անտառախիտ բլրոյ, կամ համախումբ 'ի ծայր խարակաց, ուր վարեն զբեզ հոսանք և խորտակին յալիս կապոյտ՝ որպէս զերկնից գիշերոյ . ձկնորսաց առաքաստք ինչ

սպիտակք քերեալ առ ծոցն խորաջուր սահին սօս 'ի սօսուոյ . տարմ բազմահոյլ սպիտակաթոյր թռչնոց որ յափնածիր մարգս ցամաքին . արծուիք 'ի գրլ խոց լերանց զծովու հոլաթև սաւառնեալ . խորշք խորհրդականք, 'ի սպառ կափուցեալք 'ի պարեխաց և յանհեթեթ կոճեղս ծառոց, որոց ծանրացեալ ոստք յամպոց սաղարթուց, կքին զալեօքն և խանձարուրս յօրինեն 'ի ծովու, յոր խորշն մտանեն . գիւղօրէք ինչ յստուեր խորշիցն թագուցեալք, 'ի թիկանց ունելով բուրաստանս ընդ դաւրեանդս դալարի, զխումբս ծառոց առ ոտս ափափայց, զկարկուրայսն գգուեալս առ դրամքնոցա յալեաց ծիծաղախիտ, և զերամս աղանեաց 'ի տանիս իւրեանց . կանայք նոցա և մանկտի 'ի պատուհանս, ծերունիք յոտս փառէից բազմեալ ընդ սօսեալ . մշակք որ յանդաստանաց ելանեն 'ի նաւակս, այլք ծանրաբեռնեն զմակոյկսն 'ի խրճունս դաւար, և 'ի մուրտ կամ 'ի ծաղկաւետ հաւամրգի՝ առ յարագել և յայրել ձմեռանի . զօղեալ ուրուք զինի շեղջից սիւղոցն կախելոց, որ զեղեալ 'ի ջուրսն թանան, ոչ զնաւն և ոչ զթիւղար ոք նշմարէ . և թուի բեկոր իմն ծովափին զերծ յերկրէ ըստ դիպաց 'ի ջուրցն հոսանաց, ծածանել զմկանամբք ծովուն կանաչազարդ իւր տերեւովք և ծաղկօքն անուշահոտ :

ԼԱՄԱՐԴԻՆ
Ողեւորութիւն յԱրեւել :

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԻՋԻՆ ԴԱՐ՝

Գերմանացի Միլենսիկերաց երգերը :

Ա.

Լ՛յն բանաստեղծական ու պատերազմական խանդն, որ կը բորբոքէր միջին դարուն մէջ զՎաղղիւս, թէպէտ

1 Տէս հտ. ԺԵ, էջ 272, 317, 373 : հտ. ԺԶ, էջ 110, 141, 178, 294 : հտ. ԺԵ, էջ 39 :

նիա և զՆգդիա, վառեց ժամանակա-
նաւ զՎերմանիա . և հարաւային
սուապ բարբաւր հոհէնդայֆէն տոհ-
մին չբեղ ու ասպետական արքունեաց
մէջ կոկուելով՝ ժԲ դարուն պայծառ
փայլ մը առաւ, և գրականական լեզու
մը եղաւ՝ արժանաւոր թարգման մտա-
ւորական բարձր շնչմանց։ Լճդ ժամա-
նակն է որ միջին դարուն գրականու-
թիւնը իր բարձրութեանը միջակէտն
հասաւ . որովհետեւ մարդկային կիր-
քերն ալ՝ թէպէտ առջինին պէս գոր-
ծունեայ, ազդու ու անգութ էին, բայց
գոնէ մերկացած էին իրենց վայրագ
բրտութիւնն ու զեգ ինքնասիրութիւ-
նը որ իրենց սեփական էր, և պատուոյ,
կրօնից ու դիւցազնութեան զգայուն
էին։ Եւսչակիրք միով ոգւով աստուած-
սիրութեան և քաջութեան՝ ի մի ժող-
վուած՝ սկսան իրարու յարգը ճանչնալ
և փոխադարձ համարմամբ զիրար պա-
տուել հասարակաց թշնամոյն առջև։
Նոյն իսկ այս թշնամին իր նշանաւոր
ուժովը պատճառ կ'ըլլար իրենց կտրւ-
ածութիւնը գրգռելու, մինչդեռ ուրիշ
կողմանէ անոր ցոլացուցած յունական
և արաբական քաղաքականութիւննե-
րը, որ առաջին անգամ իրենց աչքին
կ'երևային, կրկին լուսաւոր ճառա-
գայթներով կը թափանցէին իրենց սրը-
տին մէջ։ Երբոր հայրենիքնին դար-
ձան, իրենց բերած յիշատակներովը կը
ջանային զարգարել զայն . և երբ մեծն
Փրեդերիկոս Պարպարոսսա, որ գեղե-
ցիկ դպրութեանց և գեղարուեստից
նախանձախնդիր պաշտպան էր, 1154
տարւոյն Վուրլին գնաց, ուր կը սպա-
սէր իրեն Ռայմոն Բրովանսի կոմսը
հանդերձ խումբ մը դրոշմագործներով,
մտաւորական դաշինքն հաստատուեցաւ
մէջերնին . Վերմանիա բանաստեղծու-
թեան սէր ձգեց և ազնուական եռան-
դեամբ մը այն փառաւոր ասպարիզին
մէջ մտաւ։ Սկսան Վերմանացիք յո-
ժարութեամբ սորվիլ բռնա լեզուն,
որ լատինական լեզուին սերունդն էր .
բրովանսեան և նորմանտական բանա-
ստեղծութիւններ թարգմանեցին, կամ

նմանողութեամբ գեղեցկացուցին զա-
նոնք։ Սուապ բարբաւն ալ անկէ ետքը
ազգային լեզու դառնալով, հաստա-
տուն կանոններ առաւ ու յղկուեցաւ,
և քիչ ատենէն Վերմանիոյ մէջ ալ կը
լսուէին ասպետական երգոց արձա-
գանգները։

Սիւնգամայն նոյն միջոցին նիզակա-
խաղութիւններն՝ որ պատերազմի սի-
րոյն արդիւնքն էին, դղեկաց մէջ ստէպ
կը հանդիսանային . կանայք գերութե-
նէ ազատելով և հաւատոյ ձեռքով ազ-
նուականացած՝ ընկերութեան բարբը
կը փոխէին, ու իրենց օգտակար ազդե-
ցութիւնը գժտութիւնները կը դադրե-
ցնէր։ Պատուոյ ու մարդավարութե-
օրէնքներ դրուեցան՝ յանցանաց համար
սահմանուած օրէնքներուն պէս, որոնք
ի մի հաւաքուեցան նոյն դարուն մէջ
և մինչև հիմա անկորուստ մնացած են։
Եկեղեցւոյ կարգադրութիւնները պա-
պերը կը հոգային . կայսերք ալ հռո-
մէական իրաւամբք կ'երթային։ Եսպե-
տութեան հաստատուիլը բարուց լա-
ւութեան գրաւական մը եղաւ, որով-
հետեւ խղճմանաց պարտաւորութիւն-
ներ դնելով ասպետաց վրայ՝ առանց
երդմնազանցութեան կարելի չէր զանց
առնել զանոնք։ Եսանկով զօրաւոր
թումբ մը եղաւ այն ներքին կռիւնե-
րուն միջոց, որովք նոյն դարերուն Վեր-
մանիա ինքզինքը կը խոցոտէր։ Եսով
սորվեցան մարդիկ յաղթանակ ըրած
ատեննին հանդարտ ու վեհ սիրտ մը
ունենալ . անով դարձեալ գթալ թը-
շուառաց վրայ, ողորմիլ աղքատին ու
անմեղները պաշտպանել։ Սկայն ստէպ
այս վեհանձն գաղափարները, որ ամէն
սրտից մէջ թափանցած էին, տեղիք
տուին կոյր բարկութեան մը յանկար-
ծական թափոյն։ Վերմանացւոց բար-
կութիւնը առակ եղած էր . բայց այս
բարկութիւնը ազնուական ու մեծանձն
կերպարանք մը կ'առնէր՝ երբոր պա-
տերազմին վտանգաւոր տեղը կը վա-
ղէին և ուրախութեամբ կեանքերնին
կը զոհէին Փրկչին արեամբը սրբուած
հողուն վրայ։ Եթէ Եսչակրաց ժա-

մանակը քրիստոնէութեան դիւցազնական ժամանակն է՝ ինչպէս ըսին ոմանք, քան յամենայն քերթութիւնս՝ մինչեւ փնէրայ բանաստեղծութեանը մէջ դուրս կը ցատքէ այն :

Եւ ի՞նչ սկզբան Վաղղիոյ դրոշմաբերներուն և դրոշմներէն հետեւեցան, անոնց տաղերովն ու քերթուածներովն իրենց երևակայութիւնը բեղնաւորելով : Բայց յետոյ իրենց ազգային յատուկ ոճ մը առին, որուն գլխաւոր յատկութիւններն էին ծանրութիւն և ազնուութիւն : Իրենք որ բնութեւն ոչ գաղղիական չափազանց փաղաքական և ոչ ալ խայթող համարձակ լեզուին ենթակայ էին, ընդ հակառակն աւելի մտածող՝ բայց միանգամայն աւելի տարտամ և աւելի խորհրդայած միտք ունէին, հիւսիսային ու հարաւային երկիրներու մտաց տարբերները իրենց տարբերներուն հետ զանգեցին :

Իննէսինկէրք իրենք իրենց խորհրդածութեանցը մէջ ընկղմած՝ կարծես թէ աշխարհիս աղմկալից տեսարանը կը մոռնան, և ուրիշ բան չեն տեսնար ի նմա՝ բայց եթէ իրենց սիրելին, մարգագետինները, գետերն ու թռչունները և այլ և այլ չափերով, բայց միշտ քաղցր ու շնորհալից իմաստիւք կը բացատրեն իրենց իղձերը, ցաւերն ու յաջողութիւնները : Երբեմն ալ կ'արթննան, և այն միգապատ սահմանէն դուրս ելլելով՝ կը նկատեն մարդուս կեանքը, կը նշանակեն անոր խաբէական յոյսերն ու անոր ամէն վիճակը մանր կը նկարագրեն : Եւսպիսի քերթութիւնները սիրոյ երգեր չեն փափուկ նմանաձայն վերջաւորութեւք հիւսուած և գողտր ու առօրեայ պատկերներով վայելեցած որ անցողական փայլ մը միայն ունին : ասոնք կրօնական զգացման զեղումն են, առաքինութեան և բարոյականի պատուէրներ, և իմաստուն ու խիստ անդրադարձութիւններ մարդկային իրաց անհաստատութեանն ու մեր կենաց օրերն օգտակար կերպով անցընելու վրայ : Երջապէս երբոր պատերազմական փողն հնչեցընելով՝

պատմութեան, կամ թէ երևակայութեան ասպարէզը կը դիմեն, դիւցազանց փառքը, կռիւներ, քաջագործութիւնք, աշխարհակալութիւններ, մեծամեծ վրէժխնդրութիւններ կամ հայրենասիրութեան ու հաւատոց վեհաղթանակն երգելու համար, իրենց բանաստեղծութիւնը կը ձօնանայ և բարձր թռիչ կ'առնէ, և բոլոր բնութենէ այլաբանութիւններ փոխ կ'առնէ :

Եւսանկով իրեք ցեղ քերթութեան մշակեցին միննէսինկէրք, քնարերգական, վարդապետական և դիւցազնական քերթութիւն, ի բաց առեալ թատրերգութիւնն որ դեռ անծանօթ էր իրենց դարուն : Վնարերգական մասէն կ'առնենք բանին թելը, որ քան զամենայն ազգ բանաստեղծութեան աւելի կենդանի գունով կը ստորագրէ հոգւոյն ներքին խանդաղանաց զգացմունքները, և միանգամայն իւրաքանչիւր ասպետ բանաստեղծին գիւտն ու հանձարը աւելի դուրս կը ցատքեցընէ :

Վերամանական մուսային այս ներքին զեղմունքներն անտարակոյս մեզի անծանօթ պիտի մնային և դարուց անդունդը պիտի գլորէին, թէ որ Յուրիկցի հայրենասէր ու ազնիւ ասպետ մը՝ Իոճեր Եւանեսէ անուամբ՝ վեհ խորհրդով մը մտածած չըլլար 1300 տարւոյն ատենները բոլոր Վերամանիա պտըտիլ ու միննէսինկէրաց ցան և ցիր երգերն ի մի հաւաքել, զորոնք ինքն ու իր որդին օրինակելով՝ մէկ հատորի մը մէջ կըրցան ամփոփել : Եւս ձեռագիրն՝ որ ժԳ դարու հարիւր քառասուն քերթողաց քնարերգակ բանաստեղծութիւնքը կը բովանդակէ՝ մեծաւ ճշգրտութեամբ ու մաքրութեամբ գրուած է, և զարդարուած գունաւոր նկարներով, որոնք կը ներկայացընեն այն քերթութեանց մէջ յիշատակուած ասպետներուն, իշխանաց ու թագաւորներուն իւրաքանչիւրին դէմքը, զրահներն ու ամենէն աւելի կտրիճ գործերնին : Եւս անգին գիրքը երկար ժամանակ Եւանեսէ ազգատոհմին մէջ մնաց : Ետոյ պարգև տրուեցաւ պալատինեան

կայսրընտրին գրատանը, անկից ալ երեսուն տարուան պատերազմին միջոցը գաղտնի կերպով Ռարիզու ազգային գրատունը փոխադրուեցաւ, որուն ամենէն հարուստ գանձերէն մէկն է մինչև ցայսօր:

Րայց բնական էր որ Վերմանացիք թէ և ձեռք չկարենային ալ ձգել այս գիրքը, որ իրենց միջին դարու գրականութեանը գլխաւոր շտեմարանն էր, գոնէ իրաւունք ունէին գաղափարելու զայն: Ինոր համար Վադզիա ալ յանձնեց զայն 1746 տարւոյն Սրբազպուրկցի Շէքֆլին և Յուրիկցի Պոտմէր գիտուններուն ձեռքը, և այս յետոյն խնամքով՝ քանի մը ամսուան մէջ ամբողջ օրինակ մը գաղափարուեցաւ, և քիչ ետքը՝ ի լոյս ընծայուեցաւ տպագրութեամբ: Ուրիցերիոյ մէջ, ուսկից բոլոր Վերմանիա տարածուեցաւ: Ինչնա ու հռոմֆաղաքները գտնուած մնացորդներն ալ մէկտեղ առնելով, միանգամայն առանձին գտնուած դիւցազնական մեծ քերթուածները, գրեթէ իրենք հարիւրի կը հասնի ծանուցեալ միներեսինկէրաց թիւը՝ ժի դարուն վերջէն սկսեալ մինչև ժի դարուն մէջերը: Սակայն որովհետև բրովանսեան և վալլոնական գրականութիւնն սկըսաւ 1100 թուականին, և շուտով տարածուեցաւ Վերմանիոյ մէջ, հաւանական է որ վերմանական բանաստեղծութեան առաջին փորձերը զանց առնուած են այս ընդարձակածաւալ հաւաքման մէջ:

Սիննէսինկէրաց գրքին մէջ Հենրիկոս Զ^ի անունն ու պատկերը ամենէն առաջ կը տեսնուի, որ Սուապի տնէն էր և կայսր Վերմանիոյ ու թագաւոր Սիկիլիոյ ի 1190: Իսկ ինչպէս, որ իր ազնիւ յատկութիւնները խաւարեցուց անգթութիւնն ու ագահութեամբը, իր հօրը ողջութեանը միջոց՝ շնորհալի ցուց՝ մը շինեւ է իր սիրելոյն վրայօք, որուն մէջ վեհանձն ոգւոյ մը զգացմունքներ կը ցոլան: Արովհետև

այս տաղն յայտնապէս իր երիտասարդութեան ժամանակն յօրինեւ է, կըրնայ ըսուիլ Հենրիկոս Զ^ի համար որ Վերմանացւոց քնարերգական բանաստեղծութեան առաջին գրգիռ տուողն ինքն եղած է, ինչպէս իր հայրը, Փրեդերիկոս Ա, բրովանսեան բանաստեղծութեան տուած էր, ինչպէս իր որդին, Փրեդերիկոս Բ, Խալաքուոց բանաստեղծութեան տուաւ: Ինչ մեծ պատիւ ազգատոհմի մը՝ իրենք զանազան գրականութեանց նախահայր ըլլալ:

Յիշեալ փոքրիկ քերթուածը հետևեալն է:

“Սողունեմ երգերովս իմ սիրելիս, ուսկից չեմ կրնար և չեմ ուզեր հեռանալ. կ'ուզէի ողջունել զինքը կենդանի ձայնիւ, աւաղ, երկար ատենէ ի վեր է որ կը փափաքիմ: Սի որ այս տողերն արտասանէ անոր դիմացն, որուն հետաւորութիւնը վիշտ է ինձի, եթէ ասպետ մը ըլլայ և եթէ տիկին մը, թող ապահովցնէ զանիկայ որ ես իրեն հաւատարիմ եմ:

“Պետութիւնք և նահանգք իմն են երբոր ես իմ սիրելոյս քովն եմ. բայց անկէց հեռացածիս պէս՝ ինչպանութիւս և հարստութիւնս ալ կ'աներևութանան ու ցաւալից տհաճութեան մը մէջ զիս կը թողուն: Իսկսպէս իմ ուրախութիւնս շարունակ կ'աւելնայ ու կը պակսի, և կարծեմ թէ մինչև իմ մահս աս ասանկ պիտի շարունակէ:

“Վանի որ զինքը այսպիսի գորովով կը սիրեմ, մտածութեանս ու սրտիս մէջ կը կրեմ, շատ անգամ խորունկ ցաւոց նշաւակ ալ ըլլալով, ինչ փոխարէն ընդունեւ եմ սիրոյս: Եւ սակայն անանկ քաղցր է յոյսը, որ փոխանակ հրաժարելու իրմէն՝ աւելի յանձն կ'առնէի թագաւորութենէ հրաժարիլ:

“Եթ յանցանք մըն է կարծելը թէ ես սիրով չէի անցըներ բոլոր կեանքս առանց երբէք արքունական թագով պսակուելու, իրմէն չգրկուելու համար: Թէ որ ես զինքը կորսնցընէի, ինչ կը

մնար ինծի : Այի կրնար ոչ կանանց և ոչ մարդկանց առջև ծիծաղիլ . որովհետեւ սիրտս թափուր կ'ըլլար յամենայն մխիթարութենէ , :

Հենրիկոսի ժամանակակից էր Հենրիկոս I Էլտէք միննէսինկէրը , որ ծնաւ 'ի I Էսդֆալիա , և 1180 տարւոյն Վլէվի և Թուրինկիոյ արքունիքներն ընդունուեցաւ : Իր բանաստեղծական երկասիրութիւնքն են՝ գերմանական լեզուով Ենէպիս մը , Էրնէպէր քերթուածը , և քանի մը փափուկ ցուցեր , որոնց մէջ կը միացնէ սաքսոն բարբառին ոյժը գերմանական բարբառին քաղցրութեանն հետ : Ինդհանրապէս զուտ է լեզուն , և շատ զգայուն քերթող է . իր գործածած նմանաձայն վերջաւորութիւններն ալ մեծ ախորժակով յօրինուած են :

“ Տարւոյն այն եղանակին մէջ՝ որ օրերը կ'երկըննան , երկինք կը պայծառանայ , կտաւասէր թռչունը կը հնչեցնէ իր անոյշ երգերն որ զմեզ կը զըւարթացնեն , պէտք է մարդ չնորհակալ ըլլայ Եստուծոյ իր սիրոյն անխուղ և անապաշաւ ետեւէ ըլլալուն համար , :

Հետեւեալ երգը առջինին հակադրութիւն մըն է կերպով մը .

“ Բանի որ արեն իր սկաւառակը դէպ 'ի հիւսիս կը հակէ և պզտի թռչուններն իրենց քաղցրաձայնութիւնքը դադրեցուցին , սիրտս տխուր է . կը զգամ ձմեռուան գալուստն որ իր շնչովը կը թռումեցնէ գունաթափ ծաղիկները . տխրութիւն կը բերէ ինծի , և ոչ ինչ զիս կը մխիթարէ , :

Երբեմն սրտաշարժ ներդաշնակութեամբ մը կը հնչէ իր ձայնը , ինչպէս այս տաղին մէջ որ իր սիրելւոյն վրայ շինած է .

“ Իսորո մտածութիւնս , բոլոր զգացմունքներս ուրիշ բանի չեն ցանկար՝ բայց եթէ իմացնել իրեն որ ես զինքը միայն կ'երգեմ , և միշտ զինքը , որ անանկ առաքինի ու մաքրակենցաղ է :

“ Ինչպիսի ուրախութիւն կը զգայի , ինչպէս ինքիրմէս դուրս կ'ելլայի՝ թէ

որ այդ ազնիւ հոգւով անձը , որ ամենեւին կեղծել չգիտեր , մտածէր վերջապէս իմ անձկութիւնս : Ինծի անանկ կու գայ՝ որ ան ատեն գթութեամբ կը նայէր ինծի , ինքն որ անանկ սիրելի է ու անանկ բարեսիրտ :

“ () Երհնեալ ըլլայ այն մտածութիւն որով սկսայ սիրել զինքն ու օր օրուան վրայ սէրս միշտ աւելցնել , իբրեւ հրաշալիք մը համարելով զինքը՝ արժանի հաստատուն սիրոյ մը , ինքն որ անանկ ազնուական է ու անանկ զարմանալի :

“ Առաքել իրարու կը միաւորեմ , ոտքը կ'իյնամ , որպէս զի ինչպէս որ Իզլտ մխիթարեց Վարիսդան , ինքն ալ ինծի ժպիտով մը նայի , իմ ցաւոցս վրայ խորհի , թշուառութիւններս վերջացնէ , ինքն որ անանկ ներողամիտ և անանկ ազնիւ է , :

Հարգման Բէք քերթողն ալ նոյն ատենները կ'ապրէր , և կ'երևայ թէ Սուպի բնիկ էր ու մասնակից եղեր էր երրորդ խաչակրութեան : Զօրինած է Իվէնի վրայ դիւցազնական քերթուած մը , և ծանօթ է քան զան աւելի նշանաւոր երկասիրութեամբ մը , որ է Հէպէ Զէնիէն բարոյական քերթուածը : Բնուական պարզութիւն մըն է իր որոշիչ յատկութիւնը , որ կը ցոյլայ նաև իր տաղերուն մէջ , որոնց մտածութիւններն ուժով և ուղղութեամբ ձուլուած են . խօսքերնուս վրայ ըլլայ հետեւեալ երգը խաչակրութեան վրայ .

“ Խաչը մաքուր հոգի մը ու պարկեշտ կենցաղավարութիւն մը կը պահանջէ մեզմէ . այս պայմանաւ միայն երջանկութիւն կու տայ մեզի : Դանր բեռ մըն է տկար մարդուն համար՝ որ չի խեղճ իր զգայութիւններուն . որովհետեւ ինքը կը նուաճէ մեր գործոց սաստիկ համարձակութիւնը : Ի՞նչ օգուտ զգեստնուս վրայ կրելը զայն , երբ որ սրտերնուս մէջ չենք կրեր :

“ Ո՛վ ասպետք , նուիրեցէք ուրեմն կեանքերնիդ , ընծայեցէք սրտերնիդ աւնոր՝ ուսկից որ առած էք ստացուածքնիդ ու կեանքերնիդ : Ո՛վ որ ատենօք

Ժառայեցուց իր վահանն աշխարհիս՝
պատուաւոր մրցանակ մը ընդունելու
համար, և հիմա կը ժխտէ զայն Մս-
տուծոյ, այնպիսին անմիտ է. վասն զի
այս կռուոյս մէջ յաղթութիւն ձեռք
ձգելը՝ աշխարհիս մէջ փառք կը բերէ
և հոգւոյ փրկութիւնը կ'ապահովցնէ:

„Խաբեբայ աշխարհս ժպտելով մը
ինծի՝ կանչեց զիս. ես ալ հաւտալով՝
հետեւեցայ իրեն: Երկար ատեն կար-
թին ետեւէն վազեցի՝ որուն ոչ ոք կըր-
նայ յենուլ. երկար ժամանակ ցանկա-
ցայ հասնիլ անոր: () գնէ ինծի, Վրիս-
տոս, պաշտպան իմ, որ կարենամ թո-
ղուլ զայն՝ ի ձեռն քու խաչիդ որ վրաս
կը կրեմ:”:

Վիւրեմպերկ ասպետ բանաստեղ-
ծը, որ նոյնպէս այն միջոցներու մարդ
է, իր փոփոխամիտ սիրելւոյն վրայ այս
ճարտար այլաբանութիւնն ըրած է:

“Բազէ մը մեծցուցի. ամբողջ տա-
րի մը ամենայն խնամք ցուցուցի վրան:
Տեսար դու անոր քաղցրութիւնն ու
շնորհալից կերպը: Թուերն օծեցի, և
թուիք տունելով՝ դէպ ի հեռաւոր աշ-
խարհներ գնաց:

„Երբէն տեսայ իմ սիրելի թռչունս.
ազնուական ու փառաւոր էր իր թռիչ-
քը, ոտքերն իմ մետաքսի լճերս կը քա-
շէին, և փետուրները իմ ոսկուով կը
փայլէին: Բայց աւաղ, աչքերն ինծմէ
կը դարձնէր: Ո՛հ, Մստուած շնորհէ
ամէն մարդու զան որ սրտանց կը սիրէ:

„Տխուր է հոգիս, աչքերս թաց են
արտասուօք, որովհետեւ հարկ է հրա-
ժարիմ անկէ որ այնչափ կը սիրէի: Ո՛վ
չարախօսք, որ պատճառ եղաք մեր աւ-
րուելուն, Մստուած պատժէ՛ զձեզ. և
օրհնէ՛ զանոնք որ դարձնեն ինծի զան
և անոր հետ՝ երջանկութիւնը:”:

ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԴԷՊԳ

Սըր Յովհաննէս Ֆրանքլինը¹ փնտռելու խոր-
կուած վերջին արշաւանաց դարձը:

() րագիրը այս վերջերս կը հրատա-
րակեն Մագ Վիլնդօք նաւապետին մէկ
նամակը, որով կը ծանուցանէ Մագդիոյ
() ովակալութե քարտուղարին՝ Ֆոյս
Եաթին յաջող դարձն ու Սըր Յովհան-
նէս Ֆրանքլինի ըրած արշաւանաց վը-
րայ ստացած ստոյգ տեղեկութիւնները:

“Պարոն, կ'աղաչեմ իմացնէս () օ-
վակալութեան ի որտ տեսուչներուն որ
անվտանգ դարձաւ Մագդիա վերջին
խուզարկութեան արշաւանաց նաւը,
զոր խրկեր էր Ֆրանքլին տիկինը, և
որուն հրամանատար ես էի:

„Սեծապատիւ պաշտօնէից շատ
հաճութիւն պիտի պատճառէ գիտնալն
որ Ֆրանքլինի արշաւանաց վիճակն ըս-

¹ Սըր Ֆրանքլին ծնած էր ի 1785. և 1818,
1821 և 1825 տարիներուն յանձնուած էր իրեն՝
բւեռային ծովուց մէջ ճամբորդութիւններ ընել
նոր տեղուանք գտնելու, և անցք մը փնտռելու
համար հիւսիսային-արեւմտեան կողմն ընդ մէջ
հիւսիսային սառնամանեաց, որ հաղորդակցէ Ով-
կիանոսն ու խաղաղական ծովն իրարու հետ:
1827 տարին ինչուան 1845 վան Տիեմէն երկրին
քաղաքապետութիւն ընելէն ետքը, Յովհաննէս
Ֆրանքլին նորէն ճամբայ ելաւ 1845ին մայիսի
26ին երկու նաւով, որ էին Երեմիա ու Դեբորա,
և 168 նաւաստեօք: Յուլիսի 12ին Պաֆֆին ծո-
ցէն նամակ մը գրեց Անգլիոյ Ծովակալութեան
պաշտօնարանը՝ լի յուսով և վստահութեամբ, և
ճամբան շարունակեց. անկէց ետքը ամենեւին ձայն
մը չէլաւ վրան: 1848 տարին իր դարձին ժամա-
նակն ըլլալով ինչպէս որ ինքը խոստացեր էր,
Անգլիացիք ան ատեն սկսան մտնալ ու խռովիլ
այս երկար լուութեան վրայ, ու Ծովակալութիւ-
նը նաւեր կազմեց, նոյնպէս Միացեալ Նահանգ-
ներն ալ. նաև Ֆրանքլին տիկինը նաւեր խրկեց իր
ծախքովը դէպ ի այն կողմերն՝ ուր պիտի երթար
իր ամուսինը: Ինչուան 1854՝ տասնըինը արշա-
ւանք եղաւ, և 1,000,466 լիրա սգեռլին (25 մի-
լիոն ֆրանկ) ծախք եղած էր: Ծովակալութիւնը
չուզեց ուրիշ արշաւանքի ծախքն ընել ըսելով թէ
ալ յոյս չկար թշուառ նաւապետին ճամբորդու-
թեան հետքը գտնալու: 1857 տարւոյն՝ Ֆրանք-
լին տիկինը իր ծախքովն ուրիշ նաւ մ'ալ պա-
տրաստեց՝ որուն հրամանատարութիւնն յանձնեց
Մագ Վիլնդօք նաւապետին. և ահաւասիկ այս
յետին արշաւանաց վրայ է մեր գրած յօդուածը: